1914
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդագնի կէս մասը, ուղարկել եան երկրորդ մասնավճար 5 ռուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Տարեկան բաժանորդագինը վճարողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԵՄԻԱՆ:

КИНОПЛАСТИКОНЪ

ИЛИ
ТЕАТРЪ ИСКУССТВЕННЫХЪ ЛЮДЕЙ
Михайловскій пр., № 163
Новыя Кинопластическія картины БЕЗЪ ЭКРАНА 25, 26, 27 и 28 Іюня интересныя картины ЛОНДОНСКАГО „СКАЛА" театра.

САХАРЕТЪ
Серенада.
Живая Статуя.
Комическая.

АПАШИ
Танецъ парижскихъ апашей.
Музыкальное тріо.

КИНЕМОТОГРАФЪ:
По знаменитому фельетону
БОЕВИКЪ СЕЗОНА!!! Гастона Леруа БОЕВИКЪ СЕЗОНА!!!
ПОДЪ МЕЧЕМЪ ДАМОКЛА
Драма въ 4-хъ частяхъ съ прологомъ, 2000 метровъ.
ВСѢ картины демонстрируются подъ музыку концертно-вѣнскаго ОРКЕСТРА.
Начало въ воскресные и праздничные дни въ 6 ч., а въ будніе въ 7 ч. веч.
Картины демонстрируются въ саду. ДИРЕКЦІЯ

ՑԻՐԿ
Ֆ. ԻՒՊԱՏՕՎԻ

Այսօր, չորեքշաբթի, յունիսի 25-ին նշանակված է գլադիատորական խոշոր ներկայացում բաղկացած 3 բաժանմունքից, մասնակցութեամբ առաջնակարգ արտիստների: Այսօր տեղի կունենայ ֆրանսիական ըմբշամարտի 3-րդ դատոլը: Ցիրկի վարչութիւնը ոչինչ չը խնայելով՝ հրաւիրել է բոլոր երկրներից աշխարհահռչակ ըմբիշներին: Այսօր կըմբշամարտեն՝ յունական ըմբիշ ուսանող Դուվանճիսը Կուրլեանդիայի ըմբիշ Կորշի հետ, կոզակ Դորոնը ֆինլանդացի Դիւբնէրի հետ, եգիպտացի արաբ յայտնի Ալի-Աբդուլլան մալորոսս Շէվչէնկոյի հետ:
տ. 641. 1—1

ԴՕԿՏՕՐ
Ա. Դ. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ
ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ
Ասիստենտ Բեռլինի համալսարանի Charité հիւանդանոցի

Շարունակում է ընդունել Գերմանիա գնացող հիւանդներին և խորհրդակցութիւններ է կազմում մասնագէտ-պրոֆեսորների հետ:
Նոր հասցէն՝ Берлинъ, Фридрихштрассе 133 а. Телефонъ Норденъ 34—69. Berlin, Friedrichstr. 133 a.
(օ. մ.) տ. 391. 100—24

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԼԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յունիսի

ԴՈՒՐԱՑՑՕ.—Պրենց-Բիբ-Դոդան առաջարկում է կառավարութեան մի նոր արշաւախումբ կազմել 10,000 միրդիտներից, այն պայմանով, որ կառավարութիւնը առաջուց տայ նրանց ռոճիկը: Կառավարութիւնը տատանվում է նրա աւազակախմբի ռազմական կարողութեան վրա ունեցած անվստահութեան պատճառով, որոնք մինչև այժմ աչքի են ընկել իրանց կողոպուտներով և Պրենց-Բիբ-Դոդային չը հնազանդվելով: Կառավարութիւնը մեծ յոյս է դնում աւստրիական և գերմանական կամաւորների վրա, որոնց թիւը հասնում է 300-ի և որոնք սպասվում են այս օրերս: Այսօր դրանցից եկան 28 հոգի, որոնց թւում և 9 աւստրիական ու 4 գերմանական օֆիցէրներ: Պրենց-Բիբ-Դոդային հետապնդելու ժամանակ ապստամբները գերել են 5 ֆրանսիացու, որոնք աշխատում էին անտառային կոնցեսիայում:

ՎԻԷՆՆԱ.—Թուրքեան փաշան, իտալական դեսպանի հետ ունեցած մի ժամ տևող զրոյցից յետոյ, այցելեց ռումինական մինիստրին և թիւրքաց դեսպանատունը և մի ժամ խորհրդակցեց Բերխտոլդի հետ: Այնուհետև Թուրքեան փաշան մի ժամի չափ զրուցեց ռումինական դեսպանի հետ և ընդունեց արտաքին գործերի մինիստրութեան, բալկանեան գործերի կառավարիչ աւագ-խորհրդական Ռապպոպորտին: Այսօր Թուրքեան փաշան ճաշի է հրաւիրված Բերխտոլդի մօտ:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յունիսի

ՍՕՖԻԱ.—Ռուշչուկում այս օրերս իրար կը հանդիպեն ռումինական և բուլգարական պատգամաւորները, սահմանագլխի այս վերջին միջադէպը քննելու համար:

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—Ռումինական գործակալութիւնը յայտնում է, որ բուլգարական գործակալութեան տեղեկութիւնները ճիշդ չեն և որ ռումինական զինւորները ենթարկվել են բուլգար զինւորների յարձակման, որի ժամանակ նրանց զինաթափ են արել և սպանել: Պէտք է յուսալ, որ խառն յանձնաժողովի քննութիւնը լոյս կը սփռի այս ցաւալի միջադէպի պատճառների վրա:

ԲԵԼԳՐԱԴ.—Մի քանի մինիստրներ և կուսակցութիւնների պարագլուխները մեկնեցին ընտրութիւնների տեղերը և ձեռնարկեցին նախընտրական գործին, որը խոստանում է աղմկալից լինել: Կառավարութիւնը ենթադրում է, որ ընդդիմադիր բլոկին չի աջողվի իր բոլոր թեկնածուներին անցկացնել և որ կառավարութեանը մօտ կանգնած հին-ռադիկալ կուսակցութիւնը ընտրութիւններում գերակշռող կը հանդիսանայ:

ԱԹԷՆՔ.—Թիւրքիան ընդունել է Յունաստանի առաջարկութիւնը՝ հաշտարար մարմնի ընտրութիւնը յանձնել ոչ շահագրգռված մի պետութեան: Այդ մարմինը վճռելու է երկու պետութեան միջև ծագած վէճերը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

23 յունիսի

ԹԵՀՐԱՆ.—[illegible]

ՍՈՒԼԹԱՆ.—Վախճանվեց [illegible] թէրդ Աղա-Նէջէֆը, որը մեծ հռչակ էր վայելում ամբողջ Պարսկաստանում. Նա քանիցս անգամ առաջն է առել քրիստոնեաների կոտորածի և հրաժարվել է ռուսների դէմ եղած պարսիկների շարժմանը մասնակցողներին օրհնելուց: Քաղաքը խոր սգի մէջ է:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յունիսի

ԲԵԼԳՐԱԴ.—«Պրես-Բիւրօն» հաղորդում է, որ մաջարական լրագիրների տեղեկութիւնները այն մասին, որ իբր թէ սերբերը աշխատում են ազատել Սարաէվոյի սպանութեան յանցաւորներին,—նոյնքան հիմնաւոր են, որքան և այն հաղորդութիւնը, թէ իբր սերբիական մի քանի կոմիտաջիներ, թիւրքական զգեստ հագած, այդ նպատակով գտնվում են Սարաէվոյում:

ԶԱԳՐԷԲ.—Սէյմում անցած նիստի արձանագրութիւնը կարդալու ժամանակ տեղի ունեցան աղմկալից տեսարաններ: Ֆրանկի կուսակցութիւնը բազմիցս ընդհատեց ընթերցանութիւնը, կանչելով՝ «Արձանագրութիւնը անբաւարար է, որովհետև մտցված չեն նստարաններից արված նկատողութիւնները»: Ընթերցանութիւնից յետոյ Պրեբէգ և Ֆրանկ յայտնեցին, որ արձանագրութիւնը չը պէտք է հաստատվի, որովհետև այն յայտարարութիւնը, որ սէյմի պրեզիդիումին յանձնարարված է ներկայացուցիչ լինել Վիէննայի սգաւոր թաղման թափօրին, ճիշդ չէ: Նախագահը հարցնում է, թէ սէյմը ընդունում է արձանագրութիւնը: Մեծամասնութիւնը վեր է կենում: Ֆրանկի կուսակցութեան աթոռներում սաստիկ աղմուկ է բարձրանում նախագահողի հասցէին: Ձայներ են լսվում. «Դուք էլ մարդասպաններ էք, որովհետև խառն էք Ֆրանկին սպանելու համար կազմակերպված սպանութեան դաւադրութեան»: Նախագահը ընդհատում է նիստը: Երբ նիստը նորից սկսվում է, Ֆրանկի կուսակիցները կանչում են. «Դողեր, աւազակներ, պրինցիպի գործակիցներ»: Առաջարկվում է մի քանի պատգամաւորների հեռացնել նիստից: Բարձրանում է աղմուկ: Ֆրանկի կուսակիցները ընդհարվում են սէյմի մեծամասնութեան հետ: Նիստերից հեռացնելու առաջարկը ընդունվում է, որից յետոյ փոխ-նախագահը աղմուկի մէջ փակում է նիստը:

ՏՕԿԻՕ.—Պեկինից վերադարձաւ չինական կառավարութեան խորհրդական պրոֆեսոր Արիգա, որը վերջացրել է սահմանադրութեան մասին կանոնադրութեան նախագիծ կազմելու աշխատանքները:

ԽԱՐԿՕՎ. — Ցայտնագործվեց երկաթուղային գնացքներ կողոպտող մի աւազակախումբ, որը բոյն էր դրել Սինելնիկովօ կայարանում: Ձերբակալվեցին 5 հոգի, մէկը սպանվեց, մի ուրիշը թաքնվեց: Այս աւազակախմբին են վերագրում Մոսկվա-Նիժեգորոդեան արտելի արտելշչիկից 58,000 ռ. կողոպտելը, Ազովեան բանկից 40,000 ռ. թալանելը և մի շարք յարձակումներ, որ գործել են նրանք երկաթուղու գնացքների վրա:

ՈՒՖԱ.—Ելիզավէտին, Ուսէն-Իվանովսկ և Անօվկ գիւղերում այրվեց 359 տուն իր ամեն տնտեսութեամբ: Վնասը 50,000-ից աւելի է:

ՔԻՇԻՆԵՎ.—Արքունական գինու պահանջը Բեսարաբիայում, անցած մայիս ամսվայ մէջ նուազել է 8000 դոյլով, այն է 70,000 ռուբլի գումարով:

ՌՕՍՏՕՎ Դ./Վ.—«Նօբէլ», «Մազուտ» և այլ ընկերութիւնների տեղիս ներկայացուցիչները, Բագուի գործադուլի հետևանքով և նաւթ չը լինելու պատճառով յայտնեցին, որ դադարեցնում են նաւթային մթերքներ բաց թողնելը, բացառութեամբ վառելանաւթի:

ՏԻԽՎԻՆ.—Գաւառում այրվում են անտառները և փայտեղէնը: Երաշտը և շոգը ողբալի դրութեան են հասցրել բուսականութիւնը: Քաղաքը ծածկված է ծխով:

ՎԻՏԵԲՍԿ.—Դվինսկի և Լիւցինսկի գաւառներում այրվում են արքունական և մասնաւոր անտառները, փայտի պահեստները և ֆերմաները: Կրակը հանգցնելու համար կանչված են ազգաբնակութիւնը և զօրքերը:

ՕՊՕՉԿԱ.—Երաշտի, շոգերի և քամիների հետևանքով շատ տեղեր հրդեհվում են անտառները: Վնասները ահագին չափերի են հասնում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԷԼԻ ՆՈՅՆԸ

Մայիսի վերջերում, այսինքն ուսումնական տարին վերջանալիս, իմ ընկեր ուսուցիչներից մէկին նամակ էի գրել, հարցնելով թէ արդեօք մնալու է իր տեղում թէ հեռանալու է, թէ՞ քաղաքավարի կամ թէ անքաղաքավարի կերպով հեռացնելու են:

Անցեալ օրերում պատասխան ստացայ, և աւելորդ չեմ համարում այդ իսկապէս որ դառն իրականութեան ցաւի ճնշումով գրված երկար նամակից մի քանի ցիտատներ բերել:

Ահա դրանք.

«Այն վիշտն ու ցաւը, որ կաթում է քո նամակից, այս վայրկեանիս հոսում է իմ սրտից: Արդէն սկսվել է, սիրելիս, հայ ուսուցչի մարտիրոսագրութեան ամիսը, երբ իւրաքանչիւրն այդ ապարաղներից աջ ու ձախ պիտի զարնէ բաղդի դռները:

«Իմ մասին դժուարանում եմ որևէ հաստատ բան ասել. եթէ այստեղ պայմանաւորվեցի, ամառս էլի կը մնամ այստեղ, որովհետև բոլորովին փող չունեմ ուրիշ տեղ գնալու: Իսկ եթէ այստեղի պայմանները փոխվեն, մի կերպ կանեմ, կերթամ որևէ տեղ, որ նոր տեղ որոնեմ... այսինքն ձեռքս կառնեմ հայ ուսուցչի թափառական գաւազանը և կը դառնամ աշխարհաքաղաքացի:

«Ամառվայ հասարակութիւնն արդէն գալիս է կամաց-կամաց, բայց մեզ՝ ինձ ու քեզ ինչ օգուտ... Ամենն իրանց ուրախութիւններով են զբաղված, քէֆեր են անում, զբօսանքներ կազմակերպում, նորերն են ծրագրում: Հակառակ է, էլի. սրանց բոլորի ուրախութեան ամիսն է սկսվում, մեր՝ տխրութեան...»:

Եւ այսպիսի՝ արիւնով շաղախված շատ կտորներ, շատ բազմակէտերով նախադասութիւններ կարող եմ քաղել այդ նամակից, սակայն բաւական է, այսքանն էլ հերիք է՝ ցոյց տալու այն ողբալի անել դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է հայ մարտիրոսագրված ուսուցչութիւնը, այդ՝ քաղաքացիական և բարոյական իրաւունքներից բնական խսկ օրէնքով զրկված, կմախքացած դասակարգը:

Եւ այս դրութեան մէջ են գտնվում ոչ թէ մէկը, երկուսը, մի տասնեակը, այլ բոլոր ուսուցիչները, սկսած ամենայետին գիւղում ծառայողից մինչև քաղաքինը:

Շատ անգամ եմ լսել, որ այլ պաշտօններում եղած մարդիկ ասել են.

— Նրանց ձեզ, ամբողջ ամառ ձեզ համար ազատ, ձեր քէֆին պիտի ման գաք և հանգստանաք:

Բայց իրօք այդպէ՞ս է: Ճիշդ է, ամբողջ ինն ամիս տանջվելով, մի կերպ քարշ տալով, նա օրերն է համարում մինչև ամառ, որպէսզի մի քիչ ազատ շունչ քաշի, բայց դու արի տես, որ իսկական տանջանքն սկսվում է հէնց ամառվայ սկզբից:

Եւ այդ տանջանքի հիմնաքարը կազմում է անորոշութիւնը:

Անորոշութիւն... գիտէք թէ որպիսի անելանելի դրութիւն է ստեղծում և որքան ցաւի հետ է կապված:

Եւ սկսվում է լրագիրների յայտարարութիւններ կարդալը, այս և այն դպրոցի հոգաբարձութեան հետ սակարկութեան մէջ մտնելը, շատ անգամ այս կամ այն վիճումն անել, վիճումներ, որոնք կապված են իդէալների, գաղափարների հետ:

Եւ ուսուցիչը ստիպված է ընդառաջել այդ ամենին, խեղդել իր մէջ արդարութեան ձայնը, որովհետև ապրել է պէտք, ստամոքսը քաղցած, մարմինը մերկ մնալ չեն կարող:

Որպէսզի պարզ լինի այդօրինակ վիճումների իրօք գաղափարից ետ կենալու, իդէալից հեռանալու պատճառ դառնալը, ես մի օրինակ կը բերեմ:

Մի ուսուցիչ պաշտօնավարում էր մի տեղում, որտեղից և թղթակցում էր մի լրագրի: Հետևեալ տարին հոգաբարձութիւնը բացէ ի բաց ասում է այդ պարոնին.

— Եթէ ուզում ես եկող տարի էլ մեզ մօտ մնալ, պիտի թողնես այդ լրագրին և ընդհանրապէս որևէ լրագրի աշխատակցելը:

Եւ որովհետև այդտեղի վարձատրութիւնը լաւ էր, իսկ ուսուցիչը ծանրաբեռնված ընտանիքով, ստիպված է լինում ընդունել այդ ստորացուցիչ առաջարկը: Այս դէպքում ընդունողը ցոյց է տալիս իր շնորհքը, սակայն նրան մեղադրելու իրաւունք չունենք, քանի որ քիչ վարձատրվելու և ընդհանրապէս տեղ չունենալու վախը կայ:

Նմանօրինակ դէպքերով լի է հայ ուսուցչի կեանքը, և ընդհանրապէս այսպիսի յետադիմութեան տանող հիմքերի վրա է դրված մեր դպրոցական գործը, որի մասին տարիներ շարունակ գրվել է. սակայն ով է ուշադրութիւն դարձնողը, ում ինչ պէտք է, քանի որ նոյնիսկ այն հաստատութիւնը, որը տէր ու տնօրէն է մեր դպրոցների, որը յաւակնութիւն ունի մեր ազգային կուլտուրական առաջադիմութեան ղեկն իր ձեռքում առնելու, դրանց վրա կողմնակի անցորդի աչքով է նայում և երբեմն-երբեմն էլ, որպէսզի ցոյց տուած լինի թէ ինքը գործ է կատարում, ի լուր աշխարհի որևէ կարգադրութիւն է անում, որը սակայն մնում է թղթի վրա և սինօդի կամ կոնսիստորիաների արխիվներում:

Սակայն այս ամենին վերջ լինելու է, ցաւին դարման պիտի գտնվի թէ ոչ:

Զգում են արդեօք թեմական առաջնորդներն ու թեմական տեսուչներն իրանց մեղքը թէ ոչ. և վերջապէս ինչ է սպասում հայ ուսուցչութիւնը դրանցից, որոնք եթէ մի բան էլ անում են, անում են միայն դափնի վաստակելու և իրանց ներկայ ու ապագայ տեղը ամուր պահելու համար:

Մինթէ ուսուցչութիւնը բանւորութիւնից էլ անոյժ է, որը միանալով, ընդհանուր ոյժերով առաջ է տանում իր պահանջները:

Սա արդէն թուլամորթութեան նշան է և անպատւաբեր՝ ուսուցչութեան:

Եթէ զրկված ենք նիւթական ապահովութիւնից, գոնէ պաշտպանենք մեր բարոյականը, որպէսզի իւրաքանչիւր անկիրթ հոգաբարձու կամ անձն իրաւունք չը համարէ խաղալ մեր պատւի հետ:

Ցոյց տանք, որ մենք ոչ թէ ստրուկներ ենք, որոնց հետ կարող են վարվել իրանց քէֆի ուզածի պէս, այլ նոյնպիսի իրաւունքներով օժտված և իրանցից շատ բարձր կանգնած մարդիկ:

Ուսուցիչ

ԳԱՒԱՌԸ ՀԻՒԾՎՈՒՄ Է

«Գաւառը հիւծվում է»—կարճ նախադասութեան լայն իմաստը ըմբռնելու համար՝ պէտք է լինել գաւառում, ապրել խեղճ ու կրակ գիւղական ժողովրդի մէջ, նրա հետ կողք-կողքի նստել, լսել ու դիտել սեփական աչքերով նրա կենցաղը, նիստն ու կացը, բնակարանը, ընտանեկան դրութիւնը, ստացած սնունդը, բնակարանը, նրա չարքաշ կեանքը, կոշտացած ձեռքերը, կեղտում կորած կիսամերկ մարմինը, կեանքի ծանրութեան տակ ընկճված, անտանական դրութեան հասած, հոգսերի մէջ թաղված շատ դէմքերը, նրանց վարած գիւղատնտեսութիւնը, անտնտեսաւորութիւնը և այլն. նստել գիւղացիների հետ ամարային հանգստի ժամերին գիւղական հաւաքատեղերում և լսել նրանց դառն ճշմարտութիւններով լի կեանքի անհատական փիլիսոփայական խօսքերը, նրանց «ախ ու վի՛շը» և նեղ ու յուսահատական բոպէներին նրանց հետևեալ բողոք գանգատներն ու դատողութիւնները.

— Հող չը կայ, եղած հողն էլ ոյժից ընկել է, աղբելով էլ չենք կարողանում հասցնել...

— Այսպէս բա՞ն կը լինի, ամբողջ տարին աշխատես, օձի հետ ջուր խմես, եկամուտ տանդ ծախսն էլ չը ծածկի...

— Իսկապէս ինչպէս անենք, որ կարողանանք մի քիչ մարդավայել ապրել. ընտանիքի մօտ էլ ենք մնացել սև-երես...

— Մեր ճարը, այդ բոլոր չարիքի դէմ, էլի ուսումն է. պէտք է չը խնայենք, ինչպէս էլ որ լինի՝ մեր երեխայոց ուսում տանք:

— Բերանացի փլաւ ասելը հեշտ է, բուդ ու բրինձ է հարկաւոր: Տղայիս ուղարկեմ ուսումնարան, ով հոտաղ կանգնի, որտեղից փող գտնեմ ու թղթակ տամ, գրքեր, տետրակ,

Թուղթ-գրիչ առնեմ… Մեծ-մեծ խօսում ենք…

— Էլ ուրիշ ճար չը կայ, պէտք է գաղթենք ուրիշ երկիրներ…

— Գաղթելը անաքանդութիւն է, էլի չարեէի փօքրագոյնը պանդխտելն է…

— Պանդխտելն էլ պակաս տնաքանդութիւն չէ։ Մենք պէտք է հող ձեռք բերենք, հող. գիւղացին առանց հողի՝ ինչպէս ձուկը առանց ջրի…

— Հող ծրտեղից կը լինի, երկնքի՞ց։ Մեր երկրի հողը չեն տալիս, որ մի բօլ-բօլ վարենք, ցանենք, մենք էլ լաւ ապրենք, մեր Թագաւորի խազնէն էլ լցնենք…

— Եղբայր, մեր Թագաւորը չի իմանում, որ իր ժողովուրդը ի՞նչպէս հողի համար զկռտում է, թէ չէ՝ հէրը կուղճ որ իր օրդիքը քաղցած, վիզը ծուռ մնան…

Մեզ շատ հեռու կը տանէր գրի առնել այն ամենը, ինչ որ ժողովուրդը զգում, արտայայտում է։ Եւ իրօք՝ եթէ ի մի ամփոփելու լինենք ժողովրդի դատողութիւնները և լուրջ կերպով դատենք, կը տեսնենք, որ նրա ամեն մի ասածի մէջ դառն ճշմարտութիւն կայ։ Սակայն այս բոլորը կը կերպարանափոխվէր, եթէ մեր պետական գործիչները ընդունէին «Կովկասը կովկասցիների համար» արդար ու խելացի սկզբունքը և սահմանափակէին ներկայումս ժողովրդի վրա ծանրացած հարկերը. այլապէս գաւառը հիւծվելով աղքատ պիտի լինի։

Այս տարի սար գիւղացիների արօտատեղերի չօփ-բաշի հարկը գանձարանին՝ դեսատինը 10 կոպէկից բարձրացրել են 40 կոպէկի։ Գիւղացիք մնացել են շշմած։ Միայն Լիճք գիւղը 400—500 ր. աւելացրած չօփ-բաշի հարկ պիտի վճարի, արօտատեղերի համեմատական չափով և միւս գիւղերը։ Գիւղական բիւջէները տարէ-տարի բարդվում են և գիւղացիների մեծ մասը ապրում է պարտքով։

226 ծխից բաղկացած Մեղրի գիւղի ներկայ տարվայ բիւջէն կազմում է ուղիղ 10,000 ր., որից 4000 ր. գնում է դպրոցին, իսկ միւս 6000 ր. պետական, զեմստվային և տեղական զանազան հարկեր։ Ո՞ւր պիտի տանեն մեզ տարէ-տարի աւելացող հարկերը։

Ի՞նչ է սպասում հողի քաղցած գիւղացիներին։ Չէ՞ որ պետական ծովերի, գետերի, գետակների սկիզբը, ակունքները կազմում են գիւղերն ու գիւղացիութիւնները. եթէ նուազեն, մի օր չորանան այդ ակունք-աղբիւրները, չէ՞ որ կը ցամաքեն և գետերն ու ծովերը։

Պետական մարդիկ, գիւղացիք հող են ուզում ձեզանից, այն հողից, որի վրա իրանք ապրում են։ Տուէք նրանց բաւարար հող և տպա պահանջեցէք։ Գաւառը հիւծվում է, ժողովուրդը հողի համար զկռտում է։

Մ ե ղ ր ի Ե. Վարդանեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Տիկ. Ե. Աշրաֆեանի մահը

Եկատէրինօդար, 19 յունիսի

Յունիսի 6-ին Եկատէրինօդարում վախճանվեց ծանր հիւանդութիւնից յետոյ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի վարչութեան փոխ-նախագահ տիկ. Ե. Աշրաֆեանը։

Մեր գաղութի ամենաեռանդոտ և գործունեայ հասարակական գործիչներից մէկն էր հանգուցեալը։

Թէև մեծ կարողութիւն չունէր, բայց երբէք չէր պատահած, որ նա որևէ բարեգործական նպատակով նուիրաբերութիւն չանէր. չէ պատահած մի հասարակական գործ, որ նա այսպէս թէ այնպէս չը մասնակցէր այդ գործին։

Երբ կազմվեց տեղս հայ կանանց բարեգործական ընկերութիւն՝ հանգուցեալը ընկերութեան թէ հիմնադիրներից մէկն էր և թէ վարչութեան գործունեայ անդամներից մէկը. նա էր առաջինը, որ 1000 րուբլի տուեց գործի հիմք դնելիս և նրան հետեւեցին ուրիշները։ Երբ այդ ընկերութիւնը փակվեց, որպէսզի Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան ճիւղը բացվի, նա նոյն եռանդով, նախանձելի աշխատասիրութեամբ մտաւ վարչութեան կազմի մէջ և մինչև մահը մնաց իր պաշտօնում՝ իբրև լաւ գանձապահ։

Կրթութիւնից զուրկ, նոյնիսկ անգրագէտ, նա օժտված էր բնական խելքով և բարի սրտով, որոնք և հնարաւորութիւն էին տալիս նրան ամենացանկալի գործիչների շարքը մտնել և նոյնիսկ անփոխարինելի դառնալ տեղիս հասարակական գործերում։

Ոչ մի ժողով չէր բաց թողնում, միշտ գալիս էր և իր ուրախ տրամադրութեամբ և անկեղծ սիրով վարակում էր շրջապատողներին։

Եթէ մի ծանր պարտականութիւն պէտք էր կատարել՝ տիկ. Աշրաֆեանն էր, որ առաջինը առաջարկում էր իր պատրաստակամութիւնը, և յանձն առածը ճշգրտութեամբ և բարեխիղճ կերպով էր կատարում։

Նրա տունը բաց էր, դրանից օգտվում էին բոլորը՝ թէ խակական չունեւորները և թէ խաբեբաները։ Տեղական աղքատները շահագործում էին նրա բարութիւնը, անդադրում դիմում էին և օգնութիւն խնդրում։

Ծննդեան և զատկական տօներին տեղիս հայ բանտարկեալներին մթերք տանողը միշտ նա էր. այս տարի հիւանդ էր, բայց էլի գնաց բանտը և բաժանեց մթերքները։

Նրա հաշւով հրատարակվեց մի գիրք, որովհետև նա հասկանում էր գրքի նշանակութիւնը, թէև ինքը կիսագրագէտ էր։

Մահը իր անողորմութեամբ զրկեց տեղիս գաղութը գործունեայ մի անդամից, և մենք յայտնած կը լինենք ընդհանուր կարծիք, եթէ ասենք, որ նրա տեղը բաց է մնացել և դժուար է յուսալ, որ այդ զգալի բացը երբևիցէ կը մոռացվի. Նոր սերունդը այն չէ, նա աւելի շատ մտածում է ուրախ-զուարթ և դատարկ կեանքի մասին, քան հասարակական գործերին մաշչափ անգամ մասնակցելու մասին։

Եկատէրինօդարը երբէք չէ մոռանալու հաշւագիւտ հայուհիներից մէկին՝ որի կեանքը աւելի շատ հասարակութեանն էր նուիրված քան անձնական անդորրութեան։

Նրանից աւելի երիտասարդ, աւելի ունեւոր և աւելի կրթված ու զարգացածները ոչ մի բան չեն անում, իսկ նա միշտ, անդադրում գործում էր։ Նրա կորուստը զգում են և տեղական բազմաթիւ ուրիշ բարեգործական ընկերութիւնները, որտեղ նա նոյնպէս վարչութեան անդամ էր։

Այլ ևս չը կայ տիկին Աշրաֆեանը, բայց նրա գործունէութիւնը միշտ կը մնայ նախանձելի ժառանգութիւն հասարակական գործը սիրողների համար։ Հանգիստ ոսկորներիդ մաքուր, անմոռանալի հայուհի։

Ն. Սաթունեան

Մի ողբերգական մահ

Աշտարակ, 18 յունիսի

Մի քանի օր առաջ մի կաշառված ցածհոգու ձեռքով այստեղ տեղի ունեցաւ հետևեալ տխուր դէպքը։

Տեղացիներից մէկի հարսանիքին, երեկոյեան ընթրիքի ժամանակ, յիշեալ կաշառված աւիթից օգտվել ցանկանալով՝ գնում է սպանելու մասնաւորված այն մարդուն, որը հրաւիրված է լինում հարսանիքին։

Ընթրիքի նստած ժամանակ, դրսից, ճրագի լոյսի օգնութեամբ, լուսամուտի միջով դատարկում է հրացանը և տեղն ու տեղը սպանում ոչ իր ուզածին, այլ մի նորատի անմեղ կնոջ՝ նորահարսի քրոջը, որը Ալէքսանդրօպօլից հարսանքիր էր եկել։

Մարդասպանին կարողացան բռնել և, ինչպէս պատմում են, մի քանիսն են խառն այդ՝ իրանց համար անաչօղ սպանութեան մէջ։

Անմեղ զոհը շատ մեծ լաց ու կոծով, հանդիսաւոր թափօրով առաջնորդվեց երկաթուղու կայարանը՝ Ալէքսանդրօպօլ տանելու համար։ ***

Եղանակներ եւ բերք Լօրում

Գիւլագարակ (Լօռ. շրջ.), 12 յուն.

Այս տարի գիւղացիք սարերը ուշ բարձրացան։ Անընդհատ տեղացող անձրևների պատճառով սարերում խոտ չը կայ։ Ոչխարների մէջ տարածված «ծաղիկ» հիւանդութիւնը որոշ չափով զոհեր է տանում։

Ինչպէս տեղեկացայ, այս օրերս կայծակը սպանել է Նիկոլաեւկա գիւղում մէկ կին և երկու երեխայ, Բերդ գիւղում՝ 19 տարեկան մի տղայ, Վարդաբլուր գիւղում մի սանեակ է քանդել, առանց մարդկային զոհերի, իսկ Գիւլագարակում սպանել է մի գոմէշ։

Անընդհատ տեղում է անձրև. տաք, պարզ, պայծառ օրի կարօտ ենք մնացել. Թէև առաւ է, բայց Լօռում դեռ ևս ցուրտ է, մարդիկ շրջում են տաք հագուստով։ Գարնանավարերը այս անձրևների վրա շատ լաւ են, իսկ աշնանավարերը միջակ. լաւ է նոյնպէս խոտի և գետնախնձորի բերքը, եթէ մրմռեայն բռնութեան պատահարի չը հանդիպի։

Կենսական մթերքների գները հետևեալ պատկերն են ներկայացնում. իւղի փութը 65 կ., պանրի փութը 10 կ., 4 ձուն 5 կ., ցորենի մի պուդը 1 ր. 20 կ.—1 ր. 50 կ., իսկ գարու պուդը 1 ր. 20 կ.»։ Շ. Կ.

Երկրաշարժ Զաքաթալայում

Զաքաթալա, 21 յունիսի

Այսօր առաւօտեան ժամը 5-ին և 40 ր. մեր քաղաքում զգացվեց երկրաշարժի ցնցում, որ տևեց մի քանի վայրկեան։ Ցնցումը կրկնվեց։ Երկրաշարժն անցաւ անվնաս։

Անցեալ տարի էլ այստեղ եղել է երկրաշարժ, այնպէս որ ժողովուրդը շատ վախենում է, որ կրկնվի։

Այստեղ սաստիկ շոգեր են անում. անից դուրս գալ չէ լինում մինչև երեկոյ։

Բ. Բէկ-Յովսէփեան

Դպրոցական եռոյթներ

Նոր-Բայազէտ, 14 յունիսի

Քաղ. ուսումնարանում քննութիւնները արդէն վերջացել և աշակերտութիւնը արձակվել է։ Ամսիս 4-ին աւարտողներին տրվեցին վկայականներ։ Դպրոցը 4-դասաբանեան է և ունի 6 բաժանմունք, որտեղ այս տարի սովորում էին 11 հոգի։

Այս ուսումն. տարում մեր քաղ. ուսումնարանի գլխին սև-սև ամպեր էին կուտակվել։ Նախ հիւանդացաւ ուսուցիչ՝ Հ. Տէր-Միքայէլեան, որը բժշկվելու համար երկուերեք ամսով արձակուրդ վերցրեց, ուստի նրա դասերը մասամբ բաց մնացին և մասամբ սրան-նրան յանձնվեցին։ Ապա՝ դպրոցից տարվայ կէսին հեռացաւ մի այլ ուսուցիչ՝ Պետրոսեան, որը տեսչի պաշտօնով տեղափոխվեց Աշտարակ։ Սրա տեղը նոյնպէս մի ամիս բաց մնալով՝ հազիւ հրաւիրվեց մի նոր ուսուցիչ, որը մի կողմից անծանօթ լինելով աշակերտութեան, իսկ միւս կողմից արձակուրդով բացակայելով դպրոցից՝ դարձեալ աշակերտութիւնը տուժեց։ Իսկ եթէ դրանց վրա աւելացնենք նաև կրօնուսոյց քահանայի բացակայութիւնը, որը իբրև գործակալի պաշտօնակատար յաճախ շրջում էր գաւառում զանազան ծառայական գործերով, աւրդէն պատկերը լրիւ կը լինի։ Սակայն այդ բոլորի դիմաց դպրոցի տեսուչ Աբրահամեանի աչալրջութեան շնորհիւ դպրոցի կրթութեան գործը դարձեալ իր դիրքի վրա մնաց։

Որսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվը իր ամուսին Եղիզավէտա Անդրէևնայի հետ միասին այսօր, յունիսի 25-ին, մեկնում է Նովոյէ-Տեմկինօ կալուածքը։ Իսկ այնտեղից կը վերադառնայ, ինչպէս յայտնում են, սեպտեմբերի կէսերին։

◆ Յունիսի 22-ին փոխարքային ներկայացաւ պօլիտեխնիկումը կառուցող կօմիտէտի տեխնիկական յանձնաժողովի նախագահ Լ. Ի. Ղուլեան և մանրամասն զեկուցում տուեց պօլիտեխնիկումի աշխատանքների ընթացքի մասին։ Այժմ կատարվում են հողային աշխատանքները, որոնք կը վերջանան առաջիկայ սեպտեմբերի 15-ին, որից յետոյ կը սկսվի գլխաւոր շինութեան հիմնաշէնքի կառուցումը։ Հողային և քարի աշխատանքների ծախսի համար կօմիտէտը գործադրելու է փոխարքայի սեփական միջոցներից նուիրված 100,000 րուբլուց։ Գլխաւոր շինութիւնը կաւարտվի 1917—18 ուսումնական տարվայ սկզբին։ Մինչև այդ ժամանակ պէտք է հաւաքվեն խոստացված նուիրատուութիւնները։ Փոխարքան հաւանութիւն տուեց տեխնիքական յանձնաժողովի կազմած աշխատանքների ծրագրին և ցանկացաւ աջողութիւն։

◆ Կիրակի, ամսիս 22-ի առաւօտեան, վախճանվեց նախկին փոխարքայ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի օգնական Մելլէքօվի այրի՝ ստատս-դամա իշխանուհի Ա. Մ. Մելլէքօվան։ Նոյն օրը հանգուցեալի բնակարանում հոգեհանգիստ կատարվեց, որին ներկայ էին՝ փոխարքայի ամուսին կոմսուհի Եղիզավէտա Անդրէևնան, փոխարքայի օգնական հօֆմէյստէր Ն. Լ. Պետերսօն, նահանգապետ Չերնեավսկի և բազմաթիւ անձինք։

◆ Երկուշաբթի, ամսիս 23-ի երեկոյեան, ի պատիւ նախկին ոստիկանապետ Զասիպկինի կայացաւ մի ճաշկերոյթ, որը սարքել էին ոստիկանական պաշտօնեաները։ Ճաշկերոյթին ներկայ էին նոր ոստիկանապետ Զղանօվսկի, քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ժուրաւլի և մի շարք ոստիկանական և քաղաքացիական անձինք ու նրան յարգողներ։

◆ Թիֆլիսի Հայոց Երաժշտական Ընկերութեան վարչութիւնը ուղարկում է պ. պ. Ա. Տէր-Ղեւոնդեանին և Սպ. Մելիքեանին Շիրակ՝ ֆօնօգրաֆով ժողովրդական երգեր հաւաքելու։ Արշաւախումբը կը մեկնի այստեղից մինչև հինգշաբթի և կը մնայ գործունէութեան վայրերում մօտ մէկ ու կէս ամիս։

◆ Կայս. Կովկ. Գիւղատնտ. Ընկ. խորհուրդը որոշել է առաջիկայ յուլիսի 10-ին հանդիսաւորապէս բանալ Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցին կից շինվող ջրհան մեքենան, որը մինչև այդ ժամանակ կառուցված վերջացած կը լինի։

◆ Քաղաքային ինժեներ Ս. Ա. Մուխաբինսկի դումայի տեխնիքական յանձնաժողովին մի զեկուցում է ներկայացրել, որի մէջ յայտնում է, որ ինքը ձեռնտու է գտնում քաղաքի փողոցների լուսաւորութիւնը վերցնել մասնաւոր էլեքտրական ֆիրմաներից։ Մուխաբինսկին առաջարկված է այդ առիթով մի պատճառաբանված զեկուցում ներկայացնել։

◆ Այս օրերս ներկայութեամբ վարչական, հասարակական, համքարական և բարեգործական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների տեղի ունեցաւ «Островъ розъ» վայրում եղած մանկական գաղութի պաշտօնական բացումը։

◆ Ամսիս 24-ին Թիֆլիսի վաճառականների աւագ Արշ. Ն. Միլեան երեք ամսվայ արձակուրդով մեկնում է քաղաքից. Նրա պարտականութիւնները կատարելու է աւագի օգնական Ս. Գ. Կաֆեան։

◆ Յունիսի 23-ի երեկոյեան 8 ժ. 52 րօպէին Թիֆլիսում զգացվեց երկրաշարժ։

◆ Յունիսի 22-ին կայացաւ հրէական սինագօգի հիմնարկէքը, որի ժամանակ բարբի Մարկուսը պատշաճ ճառ արտասանեց։ Նախահաշւի համաձայն՝ սինագօգի շէնութեան վրա ծախսվելու է 32,000 րուբլի։ Ինչպէս ենթադրում են, շինութիւնը կը վերջանայ մի տարվայ ընթացքում։

◆ Էկսկուրսիայով Թիֆլիս են եկել Թէլաւի ս. Նինայի դպրոցի աշակերտուհիները և Քութայիսի կանանց Թեմական դպրոցի աշակերտուհիները իրանց դասատուների հետ միասին։

◆ Խարփուխի ակումբում յունիսի 22-ին կայացաւ անդամների ընդհանուր ժողովը,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊՐՕԲԼԷՄԸ

(Քննական վերլուծութիւն)

III

Վրաց ազնուականութեան մէջ նկատվում են դասային ըէակցիայի երկու շեշտակի ուղղութիւններ, որոնք զգալի արագութեամբ առաջ են ընթանում մերձաւոր հարևանցիութեամբ։

Առաջին՝ աւելի վաղ սկսված՝ ուղղութիւնը նկատվում է ազնուական դասի ստորին շերտերում։ Դա այսպէս կոչված պրօլետարականացման անողոք պրօցեսն է նրանց մէջ։ Նրանք վերածվում են արագօրէն հասարակ երկրագործ գիւղացիութեան, արհեստաւորութեան, մանր առեւտրականութեան, բանւորութեան և հազար ու մի ստորին պրօֆեսիաների քաղաքային բնաւորութեամբ։ Անշուշտ ազնուականութեան այդ կազմալուծվող մասնիկները պահպանում են տակաւին անվթար իրանց դասային իրաւունքներն ու աւանդական արտօնութիւնները։ Սակայն դրանք սոսկ ֆիկտիվ նշանակութիւն ունեն՝ տնտեսական տիրապետութեան նեցուկները կորցրած դասի համար։ Պրօլետարականացման այդ պրօցեսը նոյնքան անողոք է, որքան և անխնահանջելի, և ունի բնական տենդենց՝ աւելի արագ ու խոշոր չափերով աճելու։ Անզօր են բոլոր արուեստական խոչընդոտները։ Կարելի է միայն՝ զանազան պալիատիվ միջոցներով՝ ժամանակաւորապէս դանդաղեցնել այդ պրօցեսը, բայց ոչ երբէք փոխել, յետ կասեցնել կամ դադար տալ նրա առաջընթաց ուղղութեան։

Միւս ուղղութիւնը նկատվում է բարձր ազնուականութեան կամ իշխանական տոհմերով օժտված վերին շերտի մէջ։ Տընտեսական և սօցիալական տեսակէտից հետաքրքրական է աւելի այդ ուղղութիւնը—աւատականութեան վերին խաւերում կատարվող փոփոխութիւնների և փոխակերպումների բնաւորութիւնը։

Ո՞րն է այդ շերտի տնտեսական դիրքը։

Նա կազմում է խոշոր կալուածատիրական կատեգորիան կամ ագրարային արիստօկրատիան վրաց իրականութեան մէջ։

Ո՞րն է նրա սօցիալական տեղն ու դերը։

Նա համարվում է տիրապետող դասակարգը վրաց ժողովրդի մէջ. նրան է պատկանում առաջին խօսքը և վճռական ազդեցութիւնը վրաց ազգային-հասարակական կեանքի հարցերի լուծման և գործերի դասաւորութեան մէջ։

Տնտեսական յարաբերութիւնների ի՞նչ կարգի փոփոխութեան է ենթակայ կալուածատէր ազնուականութիւնը։

Ագրարային արիստօկրատիան գտնվում է մի կողմից դրամական անբաւարար եկամուտի և միւս կողմից բարդացած պահանջների խրօնիքական կրիզիսի մէջ։ Նատուրալ տնտեսութիւնը՝ իր երկրագործական հին պրիմիտիվ ձևերով՝ չի տալիս նրան այլ ևս այն դրամական կանխիկ հասոյթը, ինչպիսին պահանջում է նրանից նորագոյն քաղաքային կուլտուրան՝ իր փողային տնտեսութեան շռայլ ծախսերով։ Ազնուականութեան դրամական պահանջները աւելի արագ ու բազմակողմանիօրէն են աճել, քան հողագործութեան միջոցների առաջադիմութիւնը կամ գիւղատնտեսական արդիւնքների գների բարձրացումը մեր շուկաներում։ Ահա ինչով է պայմանաւորված խոշոր կալուածատիրական կրիզիսը մեր երկրում։

Վրաց ազնուականութեան «կոլլէգ» դասը մի այլ երկրում, օրինակ գերմանական իւնկերթումը, չունի նմանօրինակ կրիզիս. նախ այն պատճառով, որովհետև այնտեղ գիւղատնտեսական տեխնիկայի բարձրաստիճան կատարելագործութիւնը զարգացրել է հողի շահագործութիւնը համապատասխան ինտենզիվ չափերով, երկրորդ՝ որովհետև այնտեղ գիւղատնտեսական արդիւնքների գնահատման նորմաները՝ շնորհիւ պետութեան վարած ագրարային քաղաքականութեան (բարձրացած մաքսային տարիֆի)՝ խիստ բարձր են։ Այդպիսով գերմանական իւնկերները՝ մնալով հանդերձ խոշոր կալուածատէրեր՝ տիրապետում են երկրագործական արդիւնքների շուկաներին և խոշոր դրամներ շահում։

Այլ է արդէն, ինչպէս շեշտեցինք, մեր երկրի կալուածատէր ազնուականութեան տնտեսական վիճակը։ Ներկայ հետղհետէ եւրօպականացող (ի հարկէ ամենից առաջ մակերեւութային և բացասական կողմերով) կենցաղը, բարձրակարգ նիստ ու կացը, կուլտուրական բաւականութիւնների և հաճոյքների խստապահանջ ճաշակը աւելի արագ են աճել ու բարդացել, քան այն բարեփոխութիւնները, որոնք կարող էին աւատացնել նրա նկամտային աղբիւրները գիւղատնտեսութեան սահմաններում։

Այդօրինակ տագնապի ենթակայ կալուածատէրերը անխուսափելիօրէն կանգնում են սնանկութեան անդունդի ծայրին։ Նրանց համար ուրիշ փրկութիւն չը կայ այլ ևս, բայց եթէ գտնել կանխիկ դրամի առատահոս աղբիւր ինչ գնով ուզում է լինի։ Նրանք դիմում են սկզբում սովորաբար հողային բանկի «օգնութեան»։ Բայց բանկային տոկոսների յետագայ բարդացումը ստեղծում է սնանկացող ազնուականների համար նոր, գուցէ աւելի վտանգաւոր ճգնաժամ, առանց «խղճելու» նրանց կլորիկ գումարներով։ «Փրկութեան» վերջին «ինստանցիան», որին հարկադրված դիմում է անճարակ ագրարը, դա խոշոր կապիտալիստի փողային մնդուկն է. դա այն վաճառման ակտն է, որով կալուածատէրը ծախելով կապիտալիստին իր հողային սեփականութիւնը՝ փոխարկվում և դառնում է սոսկ կրաւորական մի ռենտիեր, իսկ նրա մրցակիցը (կապիտալիստը) ամրացնում է իր տնտեսական դրական դիրքը մի յաւելեալ նեցուկով ևս. նա կապիտալիստ էր առաջ, այժմ դառնում է և՛ կալուածատէր։

Այսպէս, ազնուականի տնտեսական դիրքի փոփոխութիւնը բնականբաժեշտօրէն պայմանաւորում է նաև նրա սօցիալական դերի փոփոխութեան հնարաւորութիւնը։ Եթէ ազնուականը դադարում է կալուածատէր լինելուց, նշանակում է՝ նա կորցնում է իր ազգային-հասարակական, ինչպէս և պետական-քաղաքացիական կեանքում այն բոլոր նեցուկները, որոնց վրա նա կռթնեցնում էր իր դասակարգային ույժը, իր հասարակական ազդեցութիւնը, իբրև կալուածատիրական կաթեգօրիայի անբաժան մասնիկ։ Չէ՞ որ մի առաջին կարգի երկրագործական երկրում սօցիալական տիրապետութեան բոլոր դիրքերը պատկանում են խոշոր կալուածատիրութեան ներկայացուցիչներին։ Ընկար հողային սեփականութեան այդ բարձրութիւնից անդառնալիօրէն, ապա ուրեմն պիտի կորցնես քո տիրապետութեան յենարանը ևս ամենից առաջ երկրագործ ժողովրդի մէջ։

Բայց այդ դեռ բաւական չէ։

Եթէ իր կալուածները վաճառող ազնուականը փոխարինէր այդ կորուստը մի այլ առարկայական էքվիվալենտով՝ հասարակական իրական արժէքներով, ապա նրա հողային սեփականազրկութեան հարուածը այնքան խոշոր չէր լինի, ինչպէս է իրապէս։ Ուրիշ խօսքերով, եթէ ազնուականը դադարելով կալուածատէր լինելուց՝ դառնար կապիտալիստ՝ արդիւնաբերութեան սահմանում (ինդուստրիալիստ), կամ առևտրի մէջ (առևտրական ձեռնարկու) և կամ վերջապէս ֆինանսական օպերացիաների շրջանում (բանկային ֆինանսիստ), ապա դրանով չէր կորցնի նա իր տնտեսական շահագործութեան և սօցիալական տիրապետութեան նեցուկը անդարձ, այլ մէկը կը փոխարինէր միւսով։ Նա առաջ ագրար էր, այժմ կը դառնար կապիտալիստ։ Առաջ մասնիկն էր նա խոշոր կալուածատիրական կաթեգօրիայի, այժմ կը դառնար քաղաքային բուրժուազիայի մասնիկը։

Բայց այդպիսի էվօլիւցիօնական պրօցես չենք գտնում սովորաբար իշխանական ընկնող ազնուականութեան շարքերում։ Կալուածները վաճառելու վտանգին ենթակայ ագրարները փառք են տալիս Աստուծուն, որ ստացած մեծ գումարներով կարող են ազատվել մինչև կոկորդը հասած պարտքերից, իսկ մնացած դրամով ապրել, որպէս մասնաւոր ռենտիեր։ Իսկ վերջինս մի կրաւորական, գրեթէ նշանակալուրկ անհատ է հասարակական կեանքում, համարեա այնպէս, ինչպէս կենսաթոշակ ստացող մի պաշտօնաթող չինովնիկ։ Հողավաճառ ազնուականը չի գործադրում իր ստացած խոշոր դրամագլուխը որպէս արտադրական (պրօդուկտիվ) կապիտալ, այլ գործ է ածում (ծախսում է), որպէս սպառողական կամ ֆինանսական կապիտալ։ Նա այլևս ոչ կալուածատէր է և ոչ կապիտալիստ. ոչ ագրարային արիստօկրատ է և ոչ քաղաքային բուրժուա—գաղափարներ իրանց արդիւնաբերական-դասակարգային իմաստով։ Նա սոսկ վայելում է իր հողային սեփականազրկութեան գնով ձեռք բերած գումարները. նա ապրում է իր կեանքի արևի վերջին աղօտ շողերը…

Ահա որտեղ է թաքնված ամբողջ երևոյթի վիրաւոր կէտը։

IV

Այսպէս ուրեմն մի կողմից, ինչպէս մենք տեսանք, կազմալուծվում և վեր են մաղվում վրաց ազնուական դասի ստորին շերտերը՝ մինչ պրօլետարականանալու աստիճան, իսկ միւս կողմից սնանկանում և ընկնում է իր տիրական դիրքերից նոյն դասի վերին խաւը՝ իշխանական-տոհմային հատուածը։

Դասային ըէակցիայի այդ երկու ուղղութիւնները հեռանում են իրարից միայն նրանով, որ նրանց ներկայացուցիչ հատուածները տարբերվում են միմեանցից լոկ իրանց կենցաղավարութեամբ, նիւթական բարեկեցութեան մակարդակով, այսինքն տնտեսական վիճակով և, հետևապէս, սօցիալական դրութեամբ։

Մի շատ էական կէտում, սակայն, նրանք մօտենում են իրար։ Երկուսն էլ՝ պրօլետարականացող և սնանկացող հատուածները՝ անհետ կորցրել են իրանց դասակարգային կարևորագոյն յատկանիշը. նրանք կորցրել են իրանց հողային սեփականութեան իրաւունքը իբրև կալուածատիրական կատեգօրիա և՝ դրա հետ միասին՝ տանուլ տուել իրանց սօցիալական տիրապետութեան ամուր հիմքերը, ֆունդամենտը։ Նրանք երկուսն էլ հաւասարապէս ենթակայ են դասակարգային մահացման անխուսափելի պրօցեսին։ Նրանք, միջնադարեան աւատականութեան այդ վերջին քայքայվող շառաւիղը, «զոհերն» են կապիտալիստական արդիւնաբերութեան այն սիստեմի, որը իր անտեսական յեղաշրջումների առաջադիմական միսիան յաղթանակով պսակելու համար՝ պէտք է հինը խորտակէ նորը կառուցանելու համար. պէտք է անհրաժեշտ զոհեր պատճառէ հնացած կոթողների մէջ՝

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Վլադիկավկազ, 23 յունիսի

Արձակված է տեղիս հայ մանկավարժական կազմը: Ուժեղ բողոքներ են լինում: Աշակերտների ծնողները յուզված են:

Բէգլարեան

—

Սղնախ, 12 մայիսի

«Մշակի» № 91-ում Սղնախից հաղորդել էինք, որ Սղնախի քաղաքային և Մարիինսկի օրիորդաց դպրոցները ստացան իւրաքանչիւրը 1000 ր. հանգուցեալ Դաւիթ Պատուեանի կտակով: Դպրոցները ոչ մի կոպէկ չեն ստացել Պատուեանից, և մեր հաղորդածը սխալ է եղել:

Ի դէպ. ցանկալի է, որ Դաւիթ Պատուեանի քեռեկալ պ. Զաքարիա Ումիկեանը մամուլի մէջ բացատրութիւն տայ Պատուեանի կտակի մասին և թէ Սղնախի դպրոցները փող բան ստանալու են թէ ոչ: N.N.

—

Ախալցխա, 14 յունիսի

«Մշակի» № 109-ում, Ախալցխայի ս. Փրկիչ եկեղեցու ծխական «Հոգաբարձութեան ընտրութիւն» վերնագրով գրված նամակի առիթով պարտք եմ համարում յայտնել, որ սրանից 5 ամիս առաջ տեղի ունեցած ծխ. մի շարք ժողովներում, մանրամասնաբար քննելով հոգաբարձութեան 1911—12 ուսումն. տարւայ գործերը և հաշիւները (միւսները դեռ չեն քննված), ծխականները գտան «քննիչ յանձնախմբի» զեկուցագրի մէջ յիշված բազում նկատողութիւնները իրաւացի ու փաստացի. հոգաբարձութեան ներկայ կազմը (որի մի անդամն էլ ինքը պ. յօդուածագիրն է), շնորհիւ իր անընդունակութեան ու անձնահաշուութեան, ունեցել է բազում դատապարտելի թերութիւններ, որով մեր եկեղեցին ու դպրոցին պատճառել է զգալի կորուստներ: Եւ եթէ ծխական ժողովը նրանց հեռացնելու վճիռ չարձակեց, ի նկատի ունենալով միայն, որ նրանց պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցը արդէն լրանում էր և շուտով նոր ընտրութիւններ են լինելու: Այս բոլորը հաստատում են յիշեալ հաշուեքննական ծխական 10 ժողովների արձանագրութիւնները, որոնք ներկայումս գտնվում են Թիֆլիսի վիճակային կոնսիստորիայում, իսկ պատճէնները հոգաբարձական գործերի մէջ:

Իսկ թէ, մայիսի 11-ին, ծխական ժողովը նրանց նորից է վերընտրել (բացառութեամբ պ. յօդուածագրի) իրանց պաշտօնում, դա մի ցաւալի իրողութիւն է, որի պատճառը, ինչպէս լսեցինք, հանդիսացել են ժողովին մասնակցող նոյն դպրոցի ուսուցիչները (որոնցից երեքը ոչ ծխականներ են*), որոնք հոգաբարձուների հետ միա- [illegible]

*) Հարկաւոր դէպքում մատնացոյց կանեմ ովքեր են:

[illegible]

... են Մշակի «ս. Մեսրոպեան» դպրոցի նոր շէնքի համար 30 ր. 55 կ.:

Նախագահ շխն. հոգ.՝ Արիստ. Աւագեան
Անդամ-քարտուղար՝ Արամ Աղաջանեան

—

Ծվատան (Վան), 8 յունիսի

Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք համագիւղացիներ Աստ. Մխիթարեանին, և իր եղբօրորդի Հմայեակին, որոնց միջոցով ըստացանք տասն կտոր գրքեր՝ մեր գիւղական համեստ գրադարանի օգտին:

Ի դիմաց Ծվատանի «Արծրունի» գրադարանի վարչութեան՝
Նախագահ՝ Ներսէս Վարդանեան
Քարտուղար՝ Մկրտ. Աւետիսեան

—

Բաթում, 20 յունիսի

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Բաթումի վարչութիւնս յայտնում է խորին շնորհակալութիւն Միք. Մեքուանութեանին, որ իր կողմից նուիրեց Ընկ. տեղիս ճիւղին 200 ր. իր հանգուցեալ փեսայ Արշակ Ցարութիւնեան և քոյր Աննա Ցովհաննիսեան Ծատուրեանցների յիշատակը անմահացնելու համար՝ գրել տալով նրանց անունն և ազգանունները Կ. Հ. Բ. Ընկ. մշտական անդամների շարքում: Առաջինը՝ Արշակը եղել է մէկը նրանցից, որոնք աշխատել ու բացել են 1889 թ. Բաթումի ճիւղը, իսկ երկրորդը՝ Աննան եղել է անդրանիկ վարչութեան անդամներից մէկը, երբ [illegible]

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

[illegible]

... միութիւններ, համագումարներ է կազմում: Նա մարդ է, նա քաղաքացի է, ուրեմն և պէտք է մարդու ու քաղաքացու բոլոր իրաւունքներն ունենայ. նա հաւասարութիւն է պահանջում քաղաքացիական և քաղաքական իրաւունքների:

Դա կանանց հարցի և շարժման գաղափարական, էտիկական կողմն է:

Բայց կանանց հարց և կանանց շարժում առաջ բերող աւելի ևս զօրեղ փակտոր պէտք է համարել ժամանակակից սօցիալական պայմանները: Այստեղ ևս քանի աւելի է առաջ գնում կեանքը քաղաքակրթութեան շաւղով, ստեղծելով բարդ սօցիալական պայմաններ, այնքան աւելի սուր կերպարանք է ստանում կանանց հարցը և աւելի լայն ծաւալ ընդունում կանանց շարժումը:

Հին ժամանակներում, նահապետական կարգերի շրջանում, երբ բոլոր կանայք վաղ պատանեկութեան հասակում ամուսնանում, մարդու էին գնում, կինը ընտանիքում մի օգտակար, աշխատաւոր տարր էր: Այդ ժամանակներում, երբ դեռ մուտք չէր գործել արդի գործարանական արդիւնաբերութիւնը և տնայնագործութիւնը, կնոջ դերը ընտանիքում որպէս բանւոր ուժի՝ շատ մեծ էր:

[illegible]

... շատ և պակաս բանւորների թւով: Դրա հետևանքը եղաւ այն, որ ազատ մնացած բանւոր ձեռքեր ստիպված էին առաջարկել իրանց բանւոր ուժը ամենաչնչին վարձատրութեամբ:

Այսպէս՝ ընկաւ բանւորի աշխատանքի վարձը և այսպէս առաջ գործարանական ինդուստրիան յեղաշրջեց աշխատաւոր դասի նահապետական կենցաղավարութիւնը: Ցնցվեց և միւս դասակարգերի կեանքը. հարստութիւնները սկսեցին ամբարվել գործարանատէրերի մօտ: Ստեղծվեց բանւոր պրօլետարիատ:

Բանւոր տղամարդի աշխատանքի վարձը բաւարարութիւն չէր տալիս ընտանիքի պահանջներին, և կինը ընտանիքի նիւթական պակասորդը լրացնելու համար ստիպված է ընտանիքից դուրս աշխատանք որոնել: Նա մտնում է գործարանական բանւորների շարքը և տղամարդու հաւասար չափով սպառելով իր ուժերը՝ ստանում է վարձատրութեան փոքրագոյն չափը:

Այսպէս՝ բոլոր արդիւնաբերական կենտրոններում — Անգլիայում, Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Աւստրիայում, Ռուսաստանում—կանանց աշխատանքը երկու անգամ էժան է գնահատվում տղամարդու աշխատանքից. մինչդեռ ինտենսիվ կերպով աճում է բանւոր, աշխատաւոր կանանց մասնակցութիւնը այդ երկիրների արդիւնաբերական կեանքում: Ներկայումս կանայք արտադրում են համաշխարհային շուկայի արժէքների մի-երրորդականը:

Այսքանը՝ մեզ թւում է՝ բաւական է գաղափար կազմելու համար, թէ ինչ դեր է խաղում բանւոր դասակարգի կանանց աշխատանքը զանազան երկիրների արդիւնաբերական կեանքում:

Սոֆիա Դանիէլ-Բէկ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԹԱՒՐԻԶՈՒՄ

—

Թաւրիզ, 14 յունիսի

Անցաւ այս ուսումն. տարին ևս Թաւրիզի գլխով:

Նորագոյն կուլտուրայի հոյակապ ամրոցները կառուցանելու համար: Վրացական, ինչպէս և Թուրք-Թաթարական, ռուսական և հայկական ազնուականութիւնը, իբրև կալուածատիրական կատեգորիայի զատ-զատ գրուպպաները, տեղի են տալիս խոշոր կապիտալի սրարշաւ նուաճումների առաջ դէպի գաւառները: Ոչ մի մարդկային-արուեստական զսպանակ չի կարող ետ մղել վերջինը, հետևապէս ոչ մի «աստուածային հրաշք» չի կարող փրկել առաջինը: Մէկը թէ միւսը, այն է՝ ֆէօդալական տնտեսակարգի անկումը կապիտալիստական արդիւնաբերակարգի (տեխնիկական ինդուստրիայի) անբուժելի հարուածներից, ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ տնտեսական էվօլիւցիայի մեծ ու համազօր օրէնքներից մէկը, նոյնքան ներգործական ու անփոփոխելի, որքան բնութեան ամեն մի օրէնք:

Բայց տնտեսական էվօլիւցիայի նոյն անխնայ ներգործումները արտայայտվում են նաև քաղաքային կուլտուրայի շրջանակներում: Դա խոշոր արդիւնաբերութեան հարուածիչ մրցութիւնն է ձեռնարկեաի դէմ և խոշոր առևտրինը՝ մանրավաճառութեան դէմ:

Այստեղ ևս նախանձելի չէ վրացական համապատասխան տարրերի վիճակը: Խոշոր ձեռնարկուներ՝ արդիւնաբերութեան, առևտրի կամ բանկային ֆինանսների ասպարեզներում՝ հազուագիւտ փաստեր են վրացական կեանքում: Նոր կազմակերպված քաղաքացիական մի շերտ, նոյնիսկ մի համեստ գրուպպա, պատմական «երրորդ դասի» բարգաւաճ շառաւիղ, բացակայում է վրաց ազգային իրականութեան մէջ: Եւ չունի այդ իրականութիւնը հաւանական շանսեր՝ երբեւիցէ արտաբերել կարողանալու իր ծոցում նորագոյն բուրժուազիայի այդ հիմնական կորիզը: Մանր առևտրականութիւնից, արհեստաւորութիւնից և նոյնիսկ գիւղացիութիւնից կարող են ժամանակի ընթացքում մասնակի անհատներ վեր բարձրանալ իրանց վիճակից, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երբեմն-երբեմն «բաղդը ժպտում» է այս ու այն բանւորին կապիտալիստ դառնալ:

Սակայն մի սոխակով գարուն չի լինում:

Մասնակի անհատներով դասակարգ չի գոյանայ:

Վրաց ազգային իրականութիւնը արդէն շատ է ուշացել՝ ինքնուրոյն ուժերով տնտեսական վերածնութեան այդ նորագոյն փազը ապրելու համար: Նա ինքնակալ և ինքնապարփակ չէ՝ այդ ուղղութեամբ նոյնիսկ փորձեր անելու համար: Նա համառուսական իրականութեան ամուր շաղկապված ծայրերկիրն է. համակովկասեան իրականութեան մի սերտ, անբաժան մասնիկն է. որպէս այդպիսին, նա պիտի ճակատագրօրէն կրէ իր վրա համապարփակ իրականութեան բազմածալ փեշերում դասաւորվող յարաբերութիւնների անխուսափելի կնիքը:

Համառուսական իրականութեան առանձնայատուկ կողմերից մէկը՝ նիւթական կուլտուրայի բնագաւառում՝ եղել է այն, որ նրա տնտեսական զարգացման նոր ու նորագոյն փազերը կրել են գաղութային բընաւորութիւն: Կապիտալիստական Ռուսիան պարտական է, որպէս այդպիսին, արտասահմանեան էլեմենտի—տեխնիկայի, կապիտալի, ձեռներէց և ծառայող պերսոնալի—դրական մասնակցութեան՝ իր նոր. դարեան զարգացման ամենավճռական շրջաններում:

Եւ ինչպէս պետութեան արևմուտքում, հիւսիսում, կենտրոնում և հարաւում դարերից ի վեր, այնպէս էլ Կովկասում վերջին տասնամեակներում՝ արևմտա-եւրոպական ձեռնարկու գործունէութիւնը գրաւել է և շարունակում է անդադար գրաւել ամուր դիրքեր արդիւնաբերութեան (ինդուստրիայի), լեռնագործութեան և հաղորդակցութեան շատ կարևոր սահմաններում: Ոչ տեղական շուկայի կապիտալի բեղերը, ոչ տեխնիկայի դրութիւնը և ոչ ձեռնարկու ոգին՝ տեղական ուժերի մէջ՝ անկարող են բաւարարութիւն տալ արդիւնաբերական ուժերի զարգացման պահանջներին՝ առանց արտասահմանեան տարրերի մասնակցութեան:

Այդ պատճառով եւրոպական խոշոր կապիտալի ներմուծումը, դրա հետ միասին նաև կապիտալի մագնատների մուտքը դարձել է մեր երկրի տնտեսական վերածնութեան համար մի բնական անհրաժեշտութիւն: Ոչ միայն տնտեսական նոր աղբիւրների շահագործութեամբ, այլև գնելով արդէն գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ տեղական տէրերից, արտասահմանեան կապիտալիստները սկսել են խոշոր դեր խաղալ կովկասեան ժողովրդատնտեսութեան մէջ: Շվեդական և անգլիական կապիտալը նաւթային հռչակաւոր արդիւնաբերութեան մէջ, ֆրանսիական կապիտալը լեռնագործական ձեռնարկութիւնների և բելգիականը հաղորդակցութեան մէջ հասել են արդէն այնպիսի պատկառելի ծաւալման ու բարձրութեան, որ որոշ տեղերում. տեղական տարրը յետ է մղվում զգալի կերպով: Արտասահմանեան այդ գրուպպաների, վերջերս նաև ամերիկացիների և մանաւանդ գերմանացիների*) կողմից եղած բազմաթիւ ուսումնասիրական և հետազօտական էքսպեդիցիաները դէպի Կովկաս՝ բաց են անում մեր առաջ միջազգային կապիտալի ներհոսման փայլուն շրջանի պերսպեկտիվները:

Արտասահմանեան կապիտալի արշաւին զուգակցում է ռուսական կապիտալը պետութեան զանազան մասերից: Ճիշդ է, վերջինիս բռնած դիրքն ու ծաւալը դեռ համեստ է. բայց նա ունի տենդենց աւելի ու աւելի աճելու Կովկասում, մանաւանդ ակցիօներական ընկերութիւնների միջոցով:

Իսկ տեղական ժողովուրդների մէջ եթէ կայ մի տարր, որ համեմատաբար բաւական պատկառելի մասնակցութիւն ունի մեր երկրի արդիւնաբերական ուժերի զարգացման մէջ, դրանք հայերն են: Մի կողմից դեռ վաղուց կուտակված հայկական առևտրական կապիտալը, միւս կողմից նորագոյն արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները գրաւել են մեր երկրի ժողովրդատնտեսութեան մէջ մի տեղ հայերի համար, որին հաւասարվել կամ որի հետ մրցել չէ կարող համապատասխան տարրը կովկասեան որևէ ժողովրդի մէջ:

Գիւտածքիս երկրորդ մասում տեսանք մենք արդէն առձեռն վիճակագրական շօշափելի փաստերի, թէ որքան գերակշռում է (կովկասեան միւս ժողովուրդներին) հայերի յարաբերական մասնակցութիւնը քաղաքացիական դասի մէջ և որքան մեծ է նրանց մուտքը արդիւնաբերութեան, առևտրի և առհասարակ քաղաքային բնաւորութիւն ունեցող պրոֆեսիաների մէջ: Եթէ չը մոռանանք այն հանգամանքը, որ այդ տւեալները կազմվել են ըստ 1897 թւականի առաջին ընդհանուր ժողովրդագրութեան տւեալների (այնուհետև չեն եղել տւեալներ պրոֆեսիաների վերաբերեալ), այն ժամանակ պարզ կը լինի, թէ այդ ժամանակից ի վեր որքան աւելի լայն չափերով տեղի ունեցած կը լինի հասարակական շերտաւորումը հայ ժողովրդի մէջ, որքան աճած կը լինի քաղաքացիական տարրը՝ ի հաշիւ գիւղացիականի՝ և որքան բարձրացած կը լինի հայերի մասնակցութիւնը արդիւնաբերութեան, առևտրի և այլ քաղաքային պրոֆեսիաների մէջ: Չէ որ վերջին 17 տարւայ ընթացքում գաւառական տարրերի արտագաղթը դէպի մեծ քաղաքները և մեր երկրի տնտեսական զարգացման արագութիւնը աւելի մեծ է եղել, քան գուցէ 19-րդ դարի ամբողջ երկրորդ կիսում:

Հայ ժողովուրդը Կովկասում առաջինն է, որ գտնվում է՝ ամենից առաջ ըստ նրա ինքնուրոյն կոչումաւորների կամ ակտիվ զբաղվողների թւական յարաբերութեան՝ տնտեսական զարգացման անցման շրջանում՝ գիւղատնտեսութիւնից արդիւնաբերութեան և առևտրին: Նա աւելի քան որևէ այլ ժողովուրդ ուժեր է մատակարարում մեր երկրի տնտեսակարգի արդիւնաբերականացման (ինդուստրիալիզացիայի) և առևտրականացման (կօմերսիալիզացիայի) պրոցեսին: Այդ է պատճառը, որ հայերի մէջ ծագում են արագ քայլերով քաղաքային տարրերը նորագոյն քաղաքացիութեան՝ «երրորդ դասի»՝ բազմակողմանիօրէն կազմակերպվող մարմինը: Այդ փարթամօրէն ծաւալվող քաղաքացիութիւնից վեր է բարձրանում կապիտալիստական դասակարգը՝ հայկական բուրժուազիան՝ իր արդիւնաբերական, առևտրական և ֆինանսական հատուածներով: Այդ դասակարգը խաղում է տնտեսապէս առաջնորդող դեր առհասարակ Կովկասում, մանաւանդ Անդրկովկասում, բոլոր ժողովուրդների մէջ, իսկ մտաւոր-կուլտուրապէս տիրում է նա հայ ժողովրդի ողջ ազգային հասարակական կեանքին: Տեղական ժողովուրդների մէջ գտնում ենք տնտեսական բացիօնալիզմի համեմատաբար լայն հիմքերի վրա զարգացած կապիտալիստական դասակարգ միմիայն հայերի մէջ: Անշուշտ հայ բուրժուազիան ևս, իր հերթին, գտնվում է իր համար բաւական աննպաստ պայմանների մէջ. նրան ճնշումն է սպառնում մի կողմից ռուսական, միւս կողմից և ամենից առաջ՝ արտասահմանեան կապիտալը: Այնու ամենայնիւ հայ կապիտալիստները կարողանում են՝ իրանցից աւելի ուժեղի հանդէպ՝ որոշ սահմանափակ կէտերում պահպանել իրանց դիրքերը:

Այսպէս ուրեմն հայկական, ռուսական և արտասահմանեան կապիտալը կազմում է այն գերիշխելու կոչված հզօր զօրծօնը մեր ժողովրդատնտեսութեան մէջ, որ մի կողմից մահացու մրցութեան մէջ մտնելով վրացական և Թուրք-Թաթարական ազգային ազնուականութեան հետ՝ միւս կողմից փաստական հնարաւորութիւն չէ տալիս տեղական ժողովուրդների (ի թիւս դրանց և վրացիների) մանր քաղաքացիութեան՝ վեր բարձրանալ իր ճնշված վիճակից և տնտեսական կռուի մէջ ամուր յենարաններ ստեղծել իր համար:

Այս կէտում արդէն վրաց ազնուականութեան դասային ռէակցիայի—նրա պրօլետարականացման և սնանկացման աննահանջ հոսանքին—միանում է, որպէս որակով յաւելից մօմենտ, վրաց մանր-բուրժուազիայի (մանր քաղաքացիութեան) անվախճան ընկճված վիճակը: Մէկը թէ միւսը անհրաժեշտ «զօհերն» են խոշոր կապիտալի:

Ահա ինչն է խորացնում վրաց իրականութեան «վիրաւոր» ճեղքուածքը:

Բ. Իշխանեան

*) 1913 թ. Գերմանիայում հիմնվել է՝ «Deutsche Gesellschaft zum Studium Russlands» («Գերմանական Ընկերութիւն Ռուսաստանը ուսումնասիրելու համար») անունով մի ընկերութիւն (կենտրոնը Բեռլինում), որին մասնակցում են շատ յայտնի գիտնականներ և բազմաթիւ ներկայացուցիչներ կառավարութիւնից ու ֆինանսական աշխարհից: Ընկերութիւնը նպատակ ունի ամենից առաջ Ռուսաստանի տնտեսական կեանքը ուսումնասիրելու: Առանձին ուշադրութիւն դարձվելու է բնական հարստութիւններով լի Կովկասի վրա:

Ատրպատականի թեմ. և երկու Թաղերի ծխ. ուսումնարանները արձակեցին սան-սանուհիներին 3 ամիս կազդուրվելու ու Թարմանալու, 9 ամիս մտաւոր աշխատանքից յետոյ։

Մայիսի 25-ի կիրակի առաւօտեան, պատարագից յետոյ, երկսեռ հոծ բազմութեան ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Բերդաթաղի Արամեան և ս. Աննայեան ուսումնարանի ակտը նոյն ուսումնարանի թատրոնարահում։ Սրահը պատշաճապէս պատրաստված էր. մէջ ընդ մէջ նուագում էր աշակերտական խումբը և կարդացին ոտանաւորներ։

Բեմ բարձրացաւ դպրոցի տեսուչ Ալ. Տէր-Վարդանեան և ներկայացրեց ուսումն. հաշուետուութիւնը, որից երևաց, որ 150-ի չափ սան-սանուհի պահող հաստատութեան առաջադիմութեան չափը բաւարար է այս տարի և ուսուցիչների կողմից կատարված աշխատանքը գոհացուցիչ։ Տէր-Վարդանեան շեշտեց ընդհանրապէս ծնողների անտարբերութիւնը աշակերտների վերաբերութեամբ՝ Թերանալով օժանդակել ուսումնարանի սկսած գործին։

Հոգաբարձութեան կողմից Ալ. Տէր-Կարապետեան ներկայացրեց ուսումնարանի տնտեսական հաշիւը։ Որովհետև մինչ այդ հասարակութեան յայտնի չէր, թէ ինչ չափ գումար ձեռք բերեց հաստատութիւնը ադմրկայոյդ յօբելեանական հանդէսի կատարումից յետոյ։ Հաշւից երևաց, որ ընդամենը 7000 թումանաչափ մի գումար միայն է գոյացել, մի գումար, որ չի երաշխաւորում Արամեան դպրոցի նիւթական ապահովութիւնը...

Հանդէսը փակվեց Թեմակալ Մելիք-Թանգեանի ազդու յորդորներով ու խրատներով, ուղղված հասարակութեան մասնաւորապէս և աշակերտութեան ընդհանրապէս։

Միևնոյն օրը եր. ժ. 5-ին կատարվեց Թեմ. դպրոցի տարեկան ակտը դպրոցի բակում բացօդեայ՝ խուռն հասարակութեան առաջ։ Կազդուրալոր երգեցողութիւններից յետոյ, ըստ սովորութեան, դպրոցի տեսուչ Ցօնան Դաւթեան կարդաց դպրոցի ուսումն. հաշուետուութիւնը 1½ ժամ տևող մանրամասնութեամբ։ 70 աշ.-աշակերտուհիների վրա ի գործ դրված ծախքերն ու ջանքերը շատ էլ անարդիւնք չեն մնացել, ի նկատի ունենալով դպրոցի առաջադիմութիւնը և բարոյական մակարդակը։ Դաւթեան շատ ցաւ արտայայտեց արդարացիօրէն, որ 600 սան-սանուհի ունեցող Թաւրիզը, որ շատ աւելի թիւ կունենար եթէ գոյութիւն ունենար նիւթական լայն միջոց, շատ աննշան թւով աշակերտութիւն է տալիս Թեմ. դպրոցին, և այդ հանգամանքը համարեց Թաւրիզի հայութեան վիրաւոր կողմը։

Տեսուչը դատապարտելով առ հասարակ աշակերտների ծնողների քարացած անտարբերութիւնը իրանց հարազատների նկատմամբ՝ հայ հասարակութեան լրջմիտ ուշադրութեանը յանձնեց մի շատ ծանրակշիռ հանգամանք. դա վերջին տարիներում հանդէս եկած միջավայրն է, ուր գոյութիւն ունեցող կարգերը մեծապէս վնասում, կաբելի է ասել՝ Թունաւորում են նորահաս սերնդի բնաւորութիւնը. հետևաբար Թեմ. դպրոցն աշխատել է հեռու պահել մանաւանդ աղջիկներին, որոնք այսպէս թէ այնպէս ենթակայ են տիրապետող մօդային ու Թաւրիզի անսովոր նիստ ու կացին։ Այս մօքով յորդորներ տեղաց ծնողների գլխին։

Դաւթեան, 4 տարի անընդհատ տեսչական և ուսուցչ. պաշտօն վարելուց յետոյ, տանեց իր հրաժեշտի ողջոյնը Թաւրիզեցիներին և հեռացաւ Թաւրիզից, ասպարէզը Թողնելով այլոց ձեռնհասութեան։

Այստեղում ևս հանդէսը փակեց հ. Մելիք-Թանգեան՝ խրատականներ ուղղելով հասարակութեան։

Ցունիսի 1-ի եր. ժ. 5-ին տեղի ունեցաւ Լիլավա Թաղի Հայկազեան-Թամարեան երկսեռ ուսումնարանի տարեկան ակտի հանդէսը, ուր ներկայ էին երկսեռ բազմաթիւ հասարակութիւն և աշակերտութիւնը։

Ուսումնարանի վերնայարկի կօրիդօրը կահաւորված էր լաւապէս. դպրոցի երաժշտագէտ ուսուցիչ պ. Լևոնի ղեկավարութեամբ Լիլավայի նուագածուների խումբը նուագում էր մէջ ընդ մէջ։ Աշ.-աշակերտուհիները արտասանեցին հայերէն և ռուսերէն բանաստեղծութիւններ աջողութեամբ։ Երգում էր նաև քառաձայն երգեցիկ խումբը։

Դպրոցի տեսուչ Կ. Պիօնեան բարձրացաւ բեմ և կարդաց ուսումն. հաշուետուութիւնը մանրամասն և կանոնաւոր։ Լիլավայում ուսանում են 350-ի չափ սան-սանուհիներ (171 աղջիկ, 178 տղայ), որոնց շարքերում կան Ղարադաղից, Արդաբիլից և այլ տեղերից եկածներ։ Աշակերտաց առաջադիմութիւնը բաւարար է և բարոյական մակարդակը գոհացուցիչ։

Նկատի ունենալով այն դառն հանգամանքը, որ Լիլավան միանգամայն զուրկ է նիւթական միջոցներից, ուսուցչ. մարմինը բաւականին զոհողութիւն է ցոյց տուել դպրոցի ընթացքը չը կասեցնելու համար։ Ուսումնարանի տնտեսականը ծանրացել է խսպառ հոգաբարձութեան վզին և հոգաբարձութիւնը աջողութեամբ տարել է մինչև այսօր ծանր խաչը։

Կարծում ենք, հայ հասարակութեանը յայտնի է արդէն Լիլավայի դպրոցի յօբելեանական տօնը, որ կատարվելու է առաջիկայ հոկտ. 11-ին։ Կովկասի և այլ տեղերի կենտրոններում յօբելեարին օժանդակելու մասին կոմիտէներ կազմվել են արդէն. մենք ևս մեր հերթին կոչ ենք անում և յորդորում միանգամայն, որ ջանք չը խնայեն կոմիտէները նպաստելու համար նիւթապէս այն հաստատութեան, որտեղ ուսանում են 400-ի չափ ուսումնակարօտ հայ մանուկներ։

Հանդէսը վերջացաւ Ներսէս վ. Մելիք-Թանգեանի ճառով, որով զօրեղ շեշտերով կոչ էր անում հասարակութեան քսակները բաց անել կրթութեան տաճարի պահպանութեան համար։

Հասարակութիւնը ցրւեց եկաւ լաւ տպաւորութեան տակ։ Հայկազուն

Ց. Գ.—Ատրպատականի Թեմ. պատգ. ժողովը, նկատի ունենալով Թեմակալ հօր Մելիք-Թանգեանի օգտակար ծառայութիւնը, մայիսի 27-ի ժողովում միաձայն որոշեց հեռագրել և գրել Կաթողիկոսին, Թեմակալին եպիսկոպոսութեան աստիճանի բարձրացնելու համար։

Թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը, գնահատելով Կ. Պիօնեանի 7 տարվայ մանկավարժական գործունէութիւնը, ընտրեց տեսուչ Թեմ. դպրոցի համար Դաւթեանի փոխարէն։ Նոյնը

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 12/25 յունիս

Հայոց Բարեգործական Ընդհ. Միութեան կողմէ Կ. Պոլսոյ ճիւղին ատենապետը և նոյնիսկ Միութեան անդրանիկ հիմնադիրներէն մէկը՝ դոք. Տաղաւարեան, որ արդէն ծանօթ է իբր գիտուն և հեղինակ բազմաթիւ բանասիրական-պատմական և գիտական գործերու, այս շաբթու ուղևորուեցաւ դէպի Կովկաս, ուրկէ պիտի անցնի Հայաստան, ուսումնասիրելու համար Միութեան կողմէ տեղական պէտքերը։

Բժ. Տաղաւարեան առաջին անգամ չէ, որ Կովկաս կուգայ։ Ասկէ առաջ ալ իբր Սեբաստիոյ վիճակին պատուիրակ մասնակցեցաւ 1908-ի կաթողիկոսական ընտրութեան, հետևաբար արդէն բաւական ծանօթ դէմք մըն է Կովկասի համար։ Տաղաւարեան նոյնպէս անծանօթ չէ Հայաստանի կացութեան, իր մէբուսութեան շրջանին այցելած ըլլալով ոչ միայն իր ընտրական շրջանակը, այսինքն Սեբաստիոյ վիլայէթը, այլ նաև Հայաստանի բոլոր նահանգները, ուր ոչ միայն քննեց պետական կազմին թերութիւնները, այլ մասնաւոր կերպով Բ. Ընդհ. Միութեան պրոպագանդիստի դերը կատարեց՝ իր այցելած քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր կազմելով։

Բ. Ը. Միութիւնը աւելի լաւ ընտրութիւն մը չէր կրնար ընել Կովկասի և Հայաստանի մէջ որոշուած յատակագծի մը համաձայն գործելու համար։

Ինչպէս յայտնի է, Բ. Ը. Միութիւնը Հայաստանի բարենորոգմանց գործադրութեան դրուած պահուն կոչուած է կատարելու գրեթէ նախախնամական դեր, վասնզի միակ կազմակերպուած մարմինն է, որ ունի իրեն քիչ շատ տրամադրելի միջոցներ և անձնական շահախնդրութեանց ու նեղմիտ կուսակցականութեան անձուկ սահմանին մէջ չէ պարփակուած։

Բար. Ընդհ. Միութիւնը իր կրթական նպատակներու համար խոզովակ ընտրած է ուրիշ ոչ նուազ կազմակերպուած մարմին մը, որ է Միացեալ Ընկերութիւնը, որուն անմիջական հսկողութեան տակ Բարեգործականը ունի բաւական թուով վարժարաններ։

Բարեգործականին ծրագիրը սակայն կընդգրկէ շատ լայն սահման մը, ուղղակի հայ հողին կապուած հայութեան բարօրութեան նուիրուած մարմին մը ըլլալով, հետևաբար Բարեգործականը երկրագործներու կօժանդակէ, գիւղատնտեսական ուսումը զարգացնելու կը միտի, բնական աղէտներու հետ նպաստներ կը հասցնէ և այլն։

Հիմա որ հայոց ինչքին և պատւին ապահովութիւնը կերաշխաւորուի, Միութիւնը կը միտի ծրագրուած աւելի լայն սահմանի մէջ գործել և ստեղծել իր օժանդակութեամբը հայոց համար այնպիսի վիճակ մը, որ հայք կարենան առաւելագոյն չափով մը օգտուիլ բարենորոգումներէն։ Արդէն այս իմաստով կոչ մը Պօղոս փաշա Նուպարի ստորագրութեամբ հրատարակութեան տըրուած էր։

Անուղղակի կերպով առնուած տեղեկութիւններէ կը հասկնանք, թէ Միութիւնը պիտի ձգտի հայ գիւղացիին օգնել, որ անիկա իր սեփականութիւնը պահպանէ, և եթէ չունի՝ հողատէր դառնայ։ Ասոր համար կալուածական բանկաներու կազմակերպութեամբ դրամական հաստատութեան մը պէտք կայ։ Մասնաւորապէս անհրաժեշտ է հայ երկրագործ դասակարգը փրկել օտ. երկրագործական բանկայի անագորոյն ճիրաններէն և մանաւանդ հայոց թուական առաւելութիւնը ապահովելու համար գաղթականներու վերադարձին աշխատիլ։ Ասոնք ամենն ալ դրամի խնդիր են։

Ռուսահայք՝ Հայաստանի բարենորոգմանց ռաթիւ Թիւրքահայոց վերադարձման նպաստելու տրամադրութիւն ցոյց տուած ըլլալով, և ասկէ առաջ ալ Կովկասի փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկովը Թոյլատրած ըլլալով Բարեգործականի Կովկասի մէջ ճիւղեր կազմելը, բժ. Տաղաւարեան Կովկաս կերթայ այս գործը կազմակերպելու և միանգամայն հասկցնելու համար ռուսահայոց, թէ անջատ անջատ նպատակներով և մասնակի միջոցներով կարելի չէ որ ընդհանուր բարիք մը առաջ գայ։ Հետևաբար պիտի պարզէ Բարեգործականի ծրագիրը, որ լայն սահման մը կընդգրկէ, և պիտի խնդրէ, որ ռուսահայք անոր միջոցաւ օժանդակեն Հայաստանի ընդհանուր և մշակուած ծրագրին իրագործման համնելու համար։

Տաղաւարեան յետոյ պիտի անցնի Հայաստան՝ տեղւոյն վրայ ճշդելու համար պէտքերն ու կարօտութիւնները և վերադարձին կազմելու համար ընդհ. ծրագրին մանրամասնութիւնները։

Այս տեսակ կարևոր միսիօն ունեցող անձնաւորութիւն մը, բնական է թէ, Կովկասի մէջ պիտի գտնէ պէտք եղած օժանդակութիւնը, մանաւանդ նկատի պիտի առնուին իր թելադրութիւնները։

Պօղոս փաշա Նուպար ևս, որ նախագահն էր ազգ. պատուիրակութեան և միանգամայն Հ. Բ. Ընդհ. Միութեան, մտադիր է, կըսուի, ի մօտոյ այցելել Պետերբուրգ և Մոսկվա և ապա անցնիլ Կովկաս, այցելելու համար գլխաւոր հայաբնակ վայրերը և Էջմիածին, ուր պիտի ներկայանայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որուն հաւանօրէն պիտի ներկայացնէ Հ. Բ. Ընդհ. Միութեան կազմած ծրագիրը և անոր հաւանութեան պիտի ենթարկէ։

Եթէ ստուգուի Պօղոս փաշայի այս այցելութիւնը, բնական է թէ անիկա մեծապէս օգտակար կրնայ ըլլալ, ոչ միայն աւելի սերտ միութիւն մը առաջ բերելու տեսակէտով, այլ աւելի մեծ գործակցութիւն մը առաջ բերելու ընդհանուր ազգային ծրագրի մը շուրջը։

Մեր շուրջը, մեզի բնակակից ազգերը՝ իրենց ազգային որոշ ուղղութեամբ և գործունէութեամբ կը սպառնան մեզի ընկճել։

Թիւրք տարրը, որ ամենէն յետադէմը կը նկատուէր Արևելքի մէջ, հիմա կարծես թէ յանկարծականօրէն թօթափելով իր անհեռատեսութիւնը և անփութութիւնը՝ մէկէն ի մէկ յանկարծական զարթման մը նշանները ցոյց կուտայ, աշխատելով ընդօրինակելու և իւրացնելու եւրոպական նորութիւնները։ Եթէ մենք դանդաղինք, ապահովաբար, երբ մեր քունէն արթննանք, արդէն շատ ուշ պիտի ըլլայ, և անոնք մեզի կանխած պիտի ըլլան՝ քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ։

Հետևաբար աշխատինք, ձեռք ձեռքի և մեր բոլոր ոյժովն ու կորովովը։ Շաւալ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՑ

Վան, 12 յունիսի

Այս տարի ամառը չի գալիս. չը նայած որ յունիսի մէջտեղումն ենք, իսկ ուրիշ տարիներ այս օրերում շոգը արդէն սկսած էր լինում, այս տարի ընդհակառակն ամէն օր անձրև է գալիս, տեղ-տեղ էլ կարկուտ կամ ձիւն, որով տաքութիւն դեռ չենք տեսել։ Ապրիլի 18-ի ձիւնն ու սառնամանիքը, որ Երևանի այգիները փչացրեց, այս տեղումն էլ եղաւ. գետինը, ջուրը անգամ սառեցին այդ օրերի մէջ, որ շատ անսովոր մի բան էր այդ եղանակում, և եթէ այնչափ վնաս չը պատճառեց, ինչպէս Երևանի նահանգում. պատճառն այն էր, որ խաղողի յօրերը դեռ բողբոջ չէին տուել, այնու ամենայնիւ Վանումն էլ բաւական վնասներ պատճառեց ծիրանձկման ծառերի ու խաղողի պտուղները սառեցնելով։

Իսկ նրանից յետոյ տեղացող տեղատարափ անձրևներն երկրի մշակումը՝ հերկերը յետաձգել են, ու շատ տեղեր էլ ցորենի արտօրայք խոնաւութիւնից ժանգ են բռնել, որ առ այժմ թէև շատ վնասակար չէ, բայց եթէ շարունակվի ամպ ու մառախուղը, աւելի ընդհանրական պիտի դառնայ։ Խոտհարքի ժամանակը հասել է, բայց չեն կարող հնձել, որովհետև չորացնելու հնարաւորութիւն չը կայ անձրևների պատճառով, թէև խոտհարքի յետաձգումն էլ իր վնասներն ունի։ Վերջապէս երկրագործի աչքը երկնքին է մնացել, թէ ե՞րբ պիտի օրերը պարզվեն ու պայծառ արեգակը ծագի։

Տեղատարափն ու կարկուտը ուրեք-ուրեք վնասներ էլ առաջ բերին՝ գոյացնելով հեղեղ, որից Նարաթ գիւղում 100-ից աւելի ոչխարներ, Կիւսնեց գիւղում 20 ոչխար և 8 տաւարներ խեղդվեցին՝ հոսանքից քշվելով. բազմաթիւ ցանքեր ու մարգագետիններ, բանջարանոցներ և այգիներ հեղեղից տարված կամ կարկտահար եղած են, աղբիւրներ, առուներ, ճամբաներ քանդված են, վերջապէս մեծ վնասներ կան. իսկ հեռաւոր գաւառներից և ամսիս 10-ի տասն ժամից աւելի տևող սաստիկ տեղատարափի առաջ բերած վնասների մասին դեռ լուր չէ առնված։ Եթէ և այսօր օդը բաւական պարզվել է, և ժողովուրդն աղօթում է, որ մի ժամանակ շարունակվի այսպէս։ Մտրակ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Թէհրանից հաղորդում են, որ մէջլիսի 162 պատգամաւորներից առ այժմ ընտրված են 28 հոգի։

✦ Բերլինից յայտնում են, որ «Figaro» թերթի այն տեղեկութիւնը, թէ Սերբիան ու Չեռնոգորիան միանալու են շուտով, այստեղ միանգամայն հաւանական են համարում։ Ռուսաստանին ցանկալի այդ ծրագիրը Աւստրիային մշտական սպառնալիք է պատրաստում սլաւօնական պետութեան կողմից։

✦ Խօսվում է Բօսնիայի աւտօնօմիայից զրկելու հնարաւորութեան մասին, որպիսի աւտօնօմիան վաղաժամ են գտնում այդ երկրի համար, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ այնտեղ շատ անյուսալի տարրեր կան։

✦ Աւստրիական մամուլը մատնանշում է այն անսովոր սառնութիւնը, որով կատարվեց Ֆրանց-Ֆէրդինանդի և նրա ամուսնու թաղումը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ԳԱՆՁԱԿ, Նիկողայոս-բէկ Մելիք-Մնացականեանին.—Մոսկվայի գեղարուեստական արդիւնաբերական ցուցահանդէսի ծրագիր էք խնդրում խմբագրութիւնիցս։ Ցուցահանդէսի ծրագիրները դեռ չեն տպագրված, հետևապէս և Թիֆլիսում ստացված չեն։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌՈՂՋ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ

մարդը մեր ժամանակի՝ իր այդօրինակ կենսական անհրաժեշտ յատկութիւնների համար ամենից առաջ պարտական է իր մարմնի վերաբերմամբ կանոնաւոր հոգ տանելուն։ Մաքրութիւնը այդ դէպքում առաջին դերն է խաղում։ Երբ խօլերան, տիֆը, ծաղիկը, սիֆիլիսը և այլն համաճարակի բնոյթ են ստանում, խիստ մաքրութիւնը այդ ժամանակ ներկայանում է ամենալաւ նախազգուշական միջոցը վարակման դէմ. լուացվելու և լողանալու ժամանակ, առանձնապէս՝ ուտելուց առաջ ձեռքերը սրբելու համար, պիտի գործածել

ԿԱՐԲՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ № 4711 (գործադրութեան ցուցումը ռուսերէն և գերմաներէն)—կտորը 10 կոպ.։ Իսկականը միայն օրէնքովհաստատված՝ № 4711։ № 4711 կարբօլեան սապօնը պատրաստւում է գիտական հիմունքների համաձայն՝ ազնիւ տեսակի ինգրեդիէնտներից և մասնագէտ - փարմացեվտի խստական հսկողութեան տակ։ Նոյնպէս և առաջարկում ենք՝ №4711 ԴԵԳՏԵՍԻ ՍԱՊՕՆ №4711 ՍՈՒԼԵՄ. ՍԱՊՕՆ Ծախվում է բոլոր դեղավաճառ ու պարֆիւմէրային խանութներում։

Միակ գործարանատէր Ֆերդ. Միւլգենս Կեօլն ա/Ռ. Ռիգա

№ 4711. ԿԱՐԲՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ

(М. 164487) 10—10

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՎԵՑ նոր բնակարան Սօլօլակում Բէբուտովսկայա փող. № 38.
Ներքին և երեխաների հիւանդ., մասնագէտ ստամոքսային եւ աղիքային հիւանդ.։ Էլեքտրոտէրապիա։ Ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—11-ը և երեկ. ժամը 5—7-ը։
Տէլէֆօն № 388.
(ա. օ.) 112. 100—97

Հարկաւոր է ՁԱՅՆԵՂ և ՀՄՈՒՏ
ՏԻՐԱՑՈՒ
ինձ համար ԶՐԿԻՆԵԱՆՑ եկեղեցումն, ամսական 15 ր. ռոճիկով, բաւարար ժողովրդական տուրքով և գանձանակով։ Ընտրութիւնը մինչև յուլիսի 6-ը։
Գրիգորիս ա.-ք. Երզնկեանց
(օ. մ.) 640. 2—1

ԱՅԻՒԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԸՆԹԱՑԱՒԱՐՏ
ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ
ցանկանում է դասեր ունենալ ընտանիքներում կամ ծխական դպրոցներում։ Կարող է պատրաստել նաև աշակերտ-աշակերտուհիներ բոլոր միջնակարգ դպրոցների պատրաստական և I դասարանների համար։ Համաձայն է նաև օտար քաղաքներ կամ գիւղեր գնալու։ Հասցէն՝ տեղեկանալ «Մշակի» գրասենեակից։
631. 3—3

Մեծ-Ղարաքիլիսայի հայոց ծխական երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է
ԱԻԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ,
որը պէտք է ունենայ գոնէ մի քանի տարվայ փորձառութիւն, շաբաթական 16 դասով. (հայոց լեզու, ընդհանուր պատմութիւն)։ Ռոճիկ տարեկան 800 ր.։
Ցանկացողները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Сел. Больш. Караклисъ. Попечительству армянскаго приходскаго училища.
(օ. մ.) 611. 5—4

Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր Դպ. Հոգաբարձութիւնը
սրանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված Դպրոցում առաջիկայ 1914/15 ուս. տարվայ համար ազատ տեղեր կան բոլոր դասարաններում, սկսած Գ. պատրաստականից մինչև վերին դասարան (բացի III և VI դասարաններից)։
Ընդունվող աշակերտների տարիքը պիտի լինի՝ Գ. պատ. 9—12, I դաս. 10—13, II դաս. 11—14, IV դաս. 13—16, V դաս. 14—17, VII դաս. 16—20։
Խնդիրները ուսման, ծննդեան (իսկական) և ծաղկի վկայականների հետ ներկայացնել մինչև առաջիկայ օգոստոսի 20-ը Դպրոցիս պ. Վերատեսչի անունով։
Ընդունելութեան քննութիւնները կը սկսվեն օգոստոսի 25-ից։
(25, յուլ. 4, 9, 15) 622. 5—2

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ՊԱԿԷ"
յայտարարում է ի գիտութիւն ճանապարհորդների և ապրանք ուղարկողների, որ Ընկերութեան շոգենաւ «ՄԷԴԻ» (նաւապետ Բուլլ) մեկնում է Բաթումից Մարսէյլ, հանդիպելով Տրապիզօն, Սամսօն և Կ. Պոլիս
Հինգշաբթի, յուլիսի 3-ին (յուլիսի 16-ին ն. տ.) 1914 թ.
Տեղեկութիւնների համար խնդրում են դիմել Ընկ. Թիֆլիսի գործակալ պ. Ս. ԿԻՒՂՊԷՆԿԵԱՆԻՆ, իր գրասենեակում, որ գտնվում է Արմեանսկի բազարում՝ Գօստինիի դվօր Մանթաշեանների։ Հեռախօս № 7—21.
22. 25—14

ՄԵՐՎԻ ՀԱՅՈՑ ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑԻ
համար հարկաւոր են հետևեալ ուսուցիչները.
1) ԱԻԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ—շաբաթական 18 դասով (Գ. և Դ. բաժ. Հայոց լեզու՝ 12 դաս, Պատմութիւն՝ 4 դաս և Երկրաչափական Ձևագիտութիւն՝ 2 դաս)։ Ռոճիկ տարեկան միայն 800 րուբլի։
2) Մի հմուտ և լաւ ձայնով ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ—շաբաթական 25 դասով (Ա. և Բ. բաժ. Հայոց լեզու՝ 13 դաս, իրազննութիւն՝ 4 դաս, երգ՝ 8 դաս)։ Նա պէտք է կարողանայ առնուազն եռաձայն խումբ կազմել և կիրակի ու տօն օրերին եկեղեցում երգել ու կառավարել խումբը։ Ռոճիկ տարեկան 850 րուբլի։
3) ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ շաբաթական 27 դասով (Թուաբանութիւն՝ 17 դաս, Բնագիտութիւն՝ 6 դաս և Աշխարհագրութիւն՝ 4 դաս)։ Ռոճիկ տարեկան 700 րուբլի։
4) ՄԻ ԳԻՄՆԱԶԻԱԻԱՐՏ ՎԱՐԺՈՒՀԻ (ցանկալի է նախ Գայեանեան դպրոցն աւարտած) շաբաթական 29 դասով (Ռուսաց լեզու՝ 15 դաս, Նկարչութիւն՝ 6 դաս և Ձեռագործ՝ 8 դաս)։ Ռոճիկ տարեկան 700 րուբլի։
Ցանկացողները, որոնք պէտք է ունենան գոնէ մի քանի տարվայ փորձառութիւն, թող շտապեն դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Мервъ, Давиду Андреевичу Кеворкову.
(Հ. Հ.) 524. 10—9

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный